

Självständigt arbete på grundnivå

Independent degree project – first cycle

Huvudområde: Pedagogik

Major Subject: Education

Vem synliggörs i förskolans verksamhet?

Och i så fall hur?

En studie om genusmönster i pedagogers förhållningssätt till de yngsta barnen.

Johanna Andersson

Mittuniversitetet

MID SWEDEN UNIVERSITY

Campus Härnösand Universitetsbacken 1, SE-871 88. Campus Sundsvall Holmgatan 10, SE-851 70 Sundsvall.

Campus Östersund Kunskapens väg 8, SE-831 25 Östersund.

Phone: +46 (0)771 97 50 00, Fax: +46 (0)771 97 50 01.

MITTUNIVERSITETET

Avdelning för utbildningsvetenskap (UTV)

Examinator: Anneli Hansson, annelie.hansson@miun.se

Handledare: Catarina Arvidsson, catarina.arvidsson@miun.se

Författare: Johanna Andersson, joan1225@student.miun.se

Utbildningsprogram: Förskollärare, 210 hp

Huvudområde: Pedagogik

Termin, år: VT, 2016

Abstract

I denna uppsats har syftet varit att finna genusmönster i pedagogernas förhållningssätt gentemot de yngre barnen, 1-3 år, i samtals- och leksituationer i en inomhusmiljö. Studien är inspirerad av den etnografiska metoden, vilket innebär att man intresserar sig för andras livsvärldar. Utifrån detta har en bedömning gjorts att ostrukturerade observationer är det som passar för att studera detta fenomen. Tidigare forskning visar på att vuxna redan väldigt tidigt förhåller sig och tolkar barn olika. Samt att vuxna men även barn enbart svarar på handlingar som gjorts synliga, vilket ledde till att de äldre barnen fick allt mer fokus i verksamheten, men också att de svarade på handlingar som var stereotypiskt könade (Einarsson & Hultman, 1984; Hellman, 2010) Resultatet visar på att några genusmönster framträder i pedagogernas förhållningssätt, bland annat i hur pedagogerna ger flickor och pojkar mer eller mindre utrymme beroende på sammanhang. Medan de alla yngsta barnen allt för ofta osynliggörs i verksamheten.

Nyckelord: De yngsta barnen, Genus, Genusmönster, Lek, Pedagogers förhållningssätt, Samtal, Småbarnsavdelning, Synliggörande.

Innehållsförteckning

Abstract	I
Inledning	s.1
Bakgrund	s.3
Genusordning	s.3
Hur begreppet genus kan förstås	s.4
Genusmönster i pedagogernas interaktion med barnen	s.5
Syfte	s.8
Metod	s.9
Metodval	s.9
Urval	s.9
Genomförande	s.10
Dataanalysmetod	s.11
Forskningsetiska ställningstaganden	s.11
Metoddiskussion	s.12
Resultat	s.14
Pedagogernas sätt att synliggöra barn utifrån olika genusmönster	s.14
Hur pedagogernas samtal med barnen påverkas av kön och ålder	s.14
<i>Sammanfattning</i>	s.16
Mot vem styrs pedagogernas blick i leken?	s.16
<i>Sammanfattning</i>	s.21
Pedagogernas strategier för tillsägning mot flickor och pojkar	s.21
<i>Sammanfattning</i>	s.23
Diskussion	s.24
Resultatdiskussion	s.24
Pojkar och flickor ges utrymme i olika situationer	s.24
De allra yngsta barnen blir osynliggjorda	s.26
Sammanfattning och förslag för vidare forskning	s.28
Referenser	s.29
Bilagor	s.31

INLEDNING

Barnen och pedagogerna är nu i full fart att göra sig redo att ta sig ut efter fruktstunden. Jag och en pedagog står kvar i köket, och in kommer en flicka för att fråga pedagogen om hon sett flickans strumpor. Pedagogen tar fram ett par rosa strumpor och frågar: "Är det dessa strumpor du letar efter?", flickan skakar på huvudet och menar att det inte är hennes, då tar pedagogen fram några andra strumpor, som de inte vet vem de tillhör, och frågar igen: "Är det några av dessa då?". Nu pekar flickan på de rosa strumporna, och pedagogen sträcker fram dem till henne. Flickan tar tag i strumporna, och springer ut i hallen för att göra sig redo att gå ut. Då vänder sig pedagogen till mig "Rosa strumpor, så typiskt genus".¹

Denna uppsats handlar om pedagogers förhållningssätt till de yngsta barnen i förskolan med särskilt fokus på genusmönster. Genusrelaterade aspekter har under de senaste decennierna blivit allt vanligare både i den svenska och den internationella debatten om lärare och deras arbete. Det kan bland annat bero på den ökande andelen kvinnliga lärare, helst i de senare åren av skolsystemet. Medan i de lägre åldrarna har det längre varit en dominerande andel kvinnor. På grund av ökningen av andelen kvinnor högre upp i skolsystemet under senare år så kan det ha haft en inverkan på att genus blivit allt viktigare i den internationella debatten om lärare och dess arbete (Gannerud, 2009). Alltså har genus idag fått ett ökat fokus på sig i hela skolsystemet, och varit ett område som fått ökat intresse med åren, vilket gör det både intressant och relevant att utforska.

Vad för aspekter som kan påverka pedagogernas förhållningssätt varierar, bland annat kan det bero på vilka föreställningar pedagogerna har om de barnen de har framför sig. Det kan också bero på aspekter som kulturellt styrda och könsgrundade förväntningar (Månsson, 2000). I Eidevalds (2009) studie framkom det att pedagogers syn på flickors och pojkars beteende påverkas av de värderingar som gäller i samhället. Dessa föreställningar är dock föränderliga och är föremål för ständiga omförhandlingar kring vad förskolan ska erbjuda barn. Argumenten har gått mellan att förskolan ska ge flickor och pojkar samma förutsättningar, till att de ska ges olika förutsättningar, men att det ändå värderas lika. Dessa argument lever sida vid sida, vilket gör att de ibland kolliderar med varandra, och skapar diskussioner om vad som är viktigt för att förskolan ska bli mer jämställd.

I Dolks (2013) studie framkom det att medvetna eller omedvetna överskridanden av de normer och förväntningar som finns kring kön är något som sker hela tiden, dock så handlar det mycket om hur omgivningen – däribland pedagoger och andra barn – väljer att förhålla sig och reagera på de

¹ Utdrag från observationsmaterial

överskridanden och nya handlingar som sker. Det framkom alltså i studien att det kan vara av vikt att försöka vidga utrymmet för möjliga sätt att göra kön på, utan att bestämma vilka slags möjligheter som borde förverkligas.

Månsson (2000) visar på i sin studie att pedagoger beskriver att de utgår från varje barns behov, helt oberoende av ålder och kön, och på så sätt framhåller sin egen verksamhet som jämställd. Men detta står i kontrast till hur de sedan bemötte flickor och pojkar som tog liknande positioner. I Eidevalds (2009) studie visar det sig att där finns en omedvetenhet kring hur det kulturella arv styr en, vilket innebär att det kan ses som felaktigt att utgå från att en människas föreställningar helt skulle hänga samman med ens handlingsmönster. Vidare visar studien på att en människas synsätt kan stå i förhållande till många olika faktorer som påverkar hur man agerar gentemot barn, sådant som normer och stereotyper som är svåra att uppmärksamma. Faktorer såsom kulturella arv såväl som fostran och samhällliga föreställningar, som leder till projiceringar om vad det innebär att vara flicka eller en pojke kan även påverka pedagogers förhållningssätt.

Därför har jag valt att studera vad för genusmönster som kan framträda och påverka pedagogernas agerande och förhållningssätt gentemot de yngsta barnen. I nästa kapitel kommer jag ge en mer djupgående litteraturbakgrund till detta område.

BAKGRUND

I detta kapitel kommer en översikt göras av vad tidigare forskning visat på. Det som kommer tas upp är olika innebörder av genusordning, hur begreppet kan förstås, samt vad tidigare forskning visar på för genusmönster i pedagogernas förhållningssätt.

GENUSORDNING

I varje samhälle sker en kategorisering av människor i olika dimensioner, de olika kategoriseringarna är kön, klass, etnicitet, ålder etc. där begreppet genusordning kan användas som ett sätt att förklara ett samhälles kategorisering av kön. Ett begrepp som även kan innefatta olika former av uppdelningar, så som arbete ansvar och makt. Men kan också innefatta aspekter som sexualitet, olika sätt att vara, intressen, frisyren etc. Hur genusordningen ser ut eller vilka konsekvenser det får för individ och samhälle är något som varierar och förändras, och finns därför inget givet svar (Wernersson, 2009).

Det som framträder i Wernerssons (2009) studie är att där existerar olika genusordningar som kan uppträda i olika varianter och som kan verka motsägelsefulla. Att det kan upplevas som motsägelsefullt beror på att där existerar en tydlig ideologi kring de riktlinjer som ska följas av pedagogerna, men att där samtidigt också existerar mer informella och kollektiva föreställningar. Förskolan är en social miljö och genus är därför något som formas och verkar inom verksamhetens väggar, samtidigt som de pedagoger som arbetar där har ett uppdrag att förhålla sig till. Den genusordning som formuleras i förskolans uppdrag och som kommer bidra till att forma barnen, ska dock präglas av jämställdhet. I detta sammanhang definieras jämställdhet som att båda könen ska ges lika eller jämbördiga villkor och värde. Det som skiljer genusordning och jämställdhet åt är att man kan se genusordning mer som ett analytiskt användbart begrepp, medan jämställdhet är ett mer normativt begrepp som mer tydligt ålägger ett bestämt innehåll inom genusordningen. Dock är jämställdhet något som också varierar och som har varierat över tid. Vid var förskola så ges den enskilda pedagogen stort utrymme att utforma verksamheten, alltså ges pedagogernas individuella uppfattningar om begreppet en stor betydelse för hur verksamheten sedan utformas. Om man sedan ser till det uppdrag som pedagogerna har att förhålla sig till, så är den rätt öppen för tolkning och det ges på så vis ett stort utrymme till att påverka och forma verksamheten på, precis som Wernersson diskuterar.

Wernersson (2009) visar i sin studie att där finns en motsägelse pedagogernas syn på jämställd genusordning och vad de sedan förhåller sig till i praktiken. Det finns en enighet bland pedagogerna om att lika värde är en nödvändig del för en jämställd genusordning, dock visar det sig också att pedagogerna förhåller sig till ett antagande om biologisk särart. Detta leder till att jämställd genusordning helt plötsligt handlar om något helt annat, det vill

säga ett försök att balansera olikheter med rättvisa som norm. Det vill säga att pedagogernas syn och tankesätt står i kontrast till hur de sedan förhåller sig till barnen i verksamheten, att de då förhåller sig på ett omedvetet sätt barnen vilket leder till en biologisk särart istället för att utgå från lika värde och jämställd genusordning som de visat en medvetenhet om. I nästa avsnitt beskrivs hur begreppet genus kan förstås av pedagoger, samt deras syn på jämställdhet och kön.

HUR BEGREPPET GENUS KAN FÖRSTÅS

Tallberg Broman (2009) visar på i sin studie att förståelsen av genus, då främst kön, har sett olika ut under olika tider. Dock har förståelsen förändrats på ett teoretiskt plan under de senare åren av 1900-talet och början av 2000-talet. Tidigare existerade det en syn på könskategorisering som var enhetlig och universell, men har under tiden utvecklats och nu förstås mer som något som är beroende av sitt sammanhang och av omständigheter. Detta har medfört att det blivit en mer betoning på att se variation i könsmonster och interaktionen mellan olika kategorier, så som klass, etnicitet och sexualitet. Studien visar alltså på att fokuset har förskjutits i jämställdhetsarbetet. Fokuset hamnar därmed i högre grad på vad som formar genus och genusmonster, som bland annat verksamhetens uppläggning, innehåll och pedagogernas sociala och kulturella könsföreställningar.

Eidevald (2009) visar i sin studie på att begreppet genus diskuteras utifrån antagandet att det inte går att bestämma individers egenskaper och förutsättningar utifrån vilket kön de har. Det har lett till att pedagogerna arbetat med genuspedagogik i sitt arbete utifrån att man inte ska bemöta barnen baserat på de föreställningar man har om just flickigt eller pojktigt. Dock har jämställdhetsarbetet blivit något som kommit att användas synonymt med genusarbete, men det används också emellanåt som markering att flickor och pojkar ska bemötas med olika strategier. Vidare visar studien på att det existerar olika diskurser samtidigt i förskolans² verksamhet, de pedagoger som deltagit i Eidevalds fokusgruppsamtal uttrycker att de arbetar utefter varje barns behov. Men när det väl kommer till att bemöta barnen i praktiken synliggörs andra diskurser, som snarare visar på att pedagogerna bemöter flickor och pojkar i likartade situationer på olika sätt. Vidare framträder det i denna studie att förskolan³ inte arbetar könsneutralt, då verksamheten hela tiden producerar kön. Det vill säga att flickor och pojkar riskerar att bli bemötta utifrån stereotypa könsrelaterade förväntningar av pedagogerna, och detta är helt oberoende av pedagogernas tidigare utbildning, ålder eller kön. Alltså uttrycker pedagogerna en sak, att de arbetar jämställt, men att det även visar sig att deras förhållningssätt till barnen visar på något helt annat. Det tydliggör också att flera diskurser kan existera samtidigt i verksamheten, som kan uppfattas som motsägelsefulla på så vis att de står i kontrast till varandra.

² I förskolan där studien genomförts av Eidevald (2009)

Men hur man då man medvetet eller omedveten förhåller, bemöter och tolkar barn i olika sammanhang är något som jag i nästa avsnitt kommer gå in på.

GENUSMÖNSTER I PEDAGOGERS INTERAKTION MED BARN

Tidigare forskning visar på att olika genusbilder framträder hos oss vuxna i vårt bemötande av barnen, däribland visar tidigare forskning att vuxna redan väldigt tidigt tolkar och bemöter barnen utifrån djupt förankrade traditionella föreställningar om vad som anses vara kvinnligt eller manligt (Einarsson & Hultman, 1984). Odenbrings (2010) studie visar på att könade kategoriseringar är teoretiska antaganden som utgör inslag i människors samtal över lag och detta är något som är centralt för hur sociala könshierarkier skapas. Vilka betydelser dessa kategoriseringar får beror helt på hur kategoriseringarna används, hur de verbalt uttrycks, vem de riktas till och i vilket sammanhang. Vidare visar studien att pedagogernas kategoriserande leder till att barnen tillskrivs olika egenskaper och att olika typer av utpekanden sker på grund av kön. Det som är gemensamt för dessa kategoriseringar är att de antyder på normativa föreställningar om kön, vilket bland annat yttrar sig genom att pojkar får kommentarer angående deras fysiska styrka, medan för flickor yttrar det sig mer i form av utseende och agerande. Odenbring lyfter också fram att flickor förväntas vara traditionellt feminina, men att det inte får bli allt för feminina heller. Eftersom att det samtidigt existerar en maskulinitetsnorm inom förskolans verksamhet, vilket innebär att egenskaper som att vara framåt och ta för sig gäller även för flickor. Idealet är alltså den fysiskt aktiva pojken, enligt Odenbrings studie, vilket leder till att även flickor förväntas vara aktiva, självständiga och framåt. Dock finns det även här en gräns, om flickor bryter alltför mycket mot de normer som finns kan det uppfattas som ett problem enligt omgivningen. Här uppstår det en konflikt mellan två normer, den ena normen om hur flickor förväntas vara, men också en maskulinitetsnorm, vilket står i konflikt med varandra. Då det förväntas av flickorna att de ska vara feminina, men inte för mycket, eftersom att de samtidigt ska ha attribut som anses vara maskulina. Att flickorna ska ha lagom mycket av båda världar.

Hellmans (2010) studie visar på att både pedagoger och barn enbart svarade på handlingar som gjordes synliga, vilket ofta ledde till att de äldre barnen, de barn som var aktiva och/eller bröt mot normen som blev synliggjorda i verksamheten. De subjekt som förstås som begripliga och tydliga är oftast de som är tydligt könade, det vill säga att barns handlingar som görs synliga och kategoriseras som antingen "flickiga" eller "pojkgiga" av barn och vuxna. Risken blir att om man som pojke eller flicka inte förhåller sig till detta, utan istället bryter mot dessa stereotyper riskerar att tolkas som avvikande. Studien visar på att kategoriseringarna medför att vissa sätt att vara pojke eller flicka anses mer riktiga än andra. Men Hellman visar också på att enbart för att barnen förhåller sig till de stereotypa dragen för vad som anses flickigt eller pojkgigt, innebär det inte att pedagogerna uppfattar detta som ett önskvärt

beteende, då det finns vissa handlingar som anses vara oönskade, exempelvis normen om att vara en "typisk pojke". Denna stereotyp har ingen hög status inom förskolan, även om det anses enligt de normer och föreställningar som finns vara normalt så är det inget önskvärt beteende. Enligt Hellmans studie så kan det bero på att det existerar flera normsystem samtidigt och att det därför kan uppfattas som både naturligt och icke önskvärt att vara exempelvis "typiskt pojkgig". Pedagogerna, visar i Tullgrens (2013) studie att de styr barnen mot vad de anser är ett önskvärt beteende, och finner olika strategier för att avvärja oönskade beteenden. Detta grundas mycket i idén om vad som framtiden kan komma att kräva av människan, så med hjälp av pedagogernas styrning så försöker man tidigt forma barnen i leken för vad som kan anses vara kompetenser och egenskaper som barnen kommer behöva. Vilket kan vara sådant som konfliktlösning och att vara konstruktiv. Detta påverkar hur pedagogerna förhåller sig och styr barnen i leken, mot vad som anses vara önskvärt och från det som anses vara mindre önskvärt.

Något som Ärlemalm-Hagsér och Pramling Samuelsson (2009) kom fram till i sin studie var att i samspelssekvenserna så framträdde mönster där maskulinitet var en överordnad position, de märkte att pojkarna hamnade mer i fokus, att blicken styrdes mot pojkarnas varande och görande. På så vis så synliggjordes inte flickornas samspel i samma utsträckning. Vidare märkte de också att i de sekvenser där både pojkar och flickor deltog så fanns där en tendens till att flickorna inte fick samma respons på frågor och yttranden av pedagoger som pojkarna fick, så på olika vis osynliggörs flickor både språkligt, men också fysiskt på så vis att pedagogerna inte ser och uppmuntrar dem. Vidare menar Ärlemalm-Hagsér och Pramling Samuelsson att stereotypa genusstrukturer förstärks i interaktionen mellan pedagoger och barn, och att pedagogers stereotypiska föreställningar om vad som är av intresse för flickor och pojkar och som formas till lekhandlingar.

I Lynchs (2015) studie bekräftade pedagogerna väldigt ofta existerande könsgränser och traditionella könsroller, dock fanns där också ett och annat undantag. Även om majoriteten av pedagoger i studien visade på existerande könsgränser och traditionella könsroller. De undantag som framkom i studien gick emot och provocerade de könsstereotyper som existerar i diskussionerna mellan pedagogerna. Detta kunde tag i uttryck på olika sätt, exempelvis i en diskussion där en pedagog har en idé om hur hen vill utforma rollspelsmiljön, men hen visste om idén var genomförbar på grund av att hen trodde det skulle bli för könsspecifikt. Då var där en pedagog som ifrågasatte detta tankesätt och menade på att det inte behövde vara så könsspecifikt som pedagogen befarade, utan att miljön faktiskt kunde vara inbjudande för båda könen.

Som tidigare nämnts så finns där vissa dominerande diskurser inom förskolans verksamhet, detta kan påverka hur pedagogerna talar om barn. Eidevalds (2013) studie visar på i sin studie att pedagogerna framhäver i deras fokusgruppssamtal framhäver skillnader mellan pojkar och barn, skillnader som kanske egentligen inte finns där och om barnen överensstämmer inte med denna bild så beskrivs de som undantag eller som avvikare. Alltså har vissa

diskurser fått sådant fäste i verksamheten att pedagogerna förbiser de skillnader som finns bland olika flickor och bland olika pojkar att det inte uppmärksammas. En risk, som Eidevald (2009) tar upp, är att pedagogerna blir blinda för de olika strategier de använder i bemötandet av flickor och pojkar. Då pedagogerna tror att de bemöter utifrån barnens specifika egenskaper, fastän det egentligen mer grundas i den förförståelse de har av det specifika könet.

Månssons (2000) studie visar på att hur pedagogerna interagerar med barnen ligger både i ens personliga upplevelser men innefattar också samhälleliga och kulturella föreställningar om kön. Dessa föreställningar kan både ha en reproducerande effekt, men kan också vara mångfaldig och motsägelsefulla. Omedvetna värderingar för hur flickor och pojkar bör vara, som beror på egen fostran och kultur, leder till projiceringar. Detta kan leda till förvrängningar av erfarenheter och leda till myter om vad det innebär att vara pojke eller flicka. I pedagogernas interaktion med barnen kan man finna spår av ett icke reflekterat förhållningssätt i förhållande till kön. Där det blir tydligt att pojkarna, i de vuxenledda situationerna, ges er utrymme och uppmärksamhet. Vidare så påverkas barnen i deras möjligheter att uppfatta sig själv och i sin omvärld beroende på pedagogernas interaktionsmönster med barnen. Då menat med interaktionsmönster som dialoger, ögonkontakt och affektfyllda svar.

Det visar sig i Dolks (2013) studie att barn ofta har bättre koll vad för normer som existerar än vad pedagoger tror och detta är något som syns i verksamheten på olika vis. Bland annat ger Dolk (2013) en inblick från sin empiri, där ett barn testar gränserna i en diskussion. Hen visar på att hen vet vad som förväntas som rätt svar men leker ändå med idén om vad som förväntas kontra inte förväntas av hen. Dolk menar på att barnet i detta läge visar på att hen driver med pedagogens ambitioner om att skapa bättre förutsättningar för jämställdhet, och att detta sätter fokus på något väldigt laddat i det pedagogiska arbetet för att uppnå jämställdhet. Alltså fokus på frågor kring hur pedagoger på ett progressivt vis kan arbeta med jämställdhet i förskolan utan att reproducera eller förstärka asymmetriska maktrelationer mellan vuxna och barn.

Syfte

Syftet med studien är att ur ett genusperspektiv studera hur pedagoger förhåller sig till de yngsta barnen, 1-3 år, av särskilt intresse är om och hur genusmönster framträder i samtals- och leksituationer.

Frågeställningen är som följande:

- Vilka genusmönster blir tydliga?
- Hur uttrycks eller gestaltas dessa genusmönster?

METOD

I detta kapitel motiveras den metod som använts för att genomföra studien, samt hur tillvägagångssättet sett ut, hur urvalsprocessen gått till men också genomförandet av studien och analysarbetet.

METODVAL

Syftet med studien har varit att studera hur pedagogerna förhöll sig till de yngsta barnen, av särskilt intresse var om och hur genusmönster framträder i samtals- och leksituationer. För att genomföra detta så har jag tagit inspiration från den etnografiska metoden. En etnografisk studie brukar i vanliga fall genomföras under en längre tid, för att på djupet kunna utforska forskningsobjektet och kunna komma närmre dess livsvärld. Så valet hamnade istället på att ta inspiration från metoden, för de delar som kunde tillämpas för min studie. Inom etnografien så finns det något som kallas selektiv återkommande form, vilket innebär att en studerar ett specifikt fenomen vid flera tillfällen och att beskriva fenomenet så fylligt det går (Roos, 2014). Detta är något som jag försökt förhålla mig till i genomförandet av studien, vilket innebär att det genomförts observationer under flertalet dagar och där fenomenet har varit syftet som beskrevs ovan. Men att jag också försökt formulera så fylligt som möjligt i de anteckningar som gjorts, att de blivit så pass fylliga att det ska gå att analyseras samt diskuteras kring.

I genomförandet av studien använde jag mig av ostrukturerade observationer, då tanken var att försöka nå grupperingens – i detta fall pedagogernas – handlingar utifrån deras egen rationalitet (Ahrne & Svensson, 2011). Detta innebar att jag försökte komma nära in på deras perspektiv och världsbild, genom att se olika genusmönster i hur de medvetet och/eller omedvetet förhöll sig till barnen i samtals- och leksituationer. För att dokumentera observationerna användes papper och penna, där specifika stunder valdes ut för att dokumenteras. Situationerna återgavs i kortare stycken samt stödord, för att i efterhand mer utförligt beskriva händelsen på ett så fylligt sätt som möjligt. En mer djupgående förklaring beskrivs i nästa avsnitt.

URVAL

I valet av var jag velat genomföra min studie så användes ett så kallat tvåvägsurval (Ahrne & Svensson, 2011). Vilket innebar att jag gjorde en sökning på olika förskolor och deras profiler, för att se om jag därifrån kunde se om de hade en profil som fokuserade mycket på leken och dess betydelse. Anledningen till denna urvalsprocess var på grund av att en av de situationer som var meningen att undersökas var pedagogernas förhållningssätt till barnens lek. Jag skickade ut förfrågningar till både kommunala och privata förskolor, men även förskolor med olika pedagogiska inriktningar, det som jag

lade störst vikt vid när jag sökte efter förskolorna var just om de hade leken som en tydlig del i deras profil. Egentligen är det till en fördel att själv få välja ut forskningssubjekt (Arhne & Svensson, 2011), men detta var inte möjligt i mitt läge. Då jag efter att ha tittat efter förskolor fick kontakta förskolechefen, som då valde ut plats. Dock hade jag fördelen att jag kunde få kontakta två förskolor, där bara en av förskolorna svarade när jag kontaktade dem.

Jag besökte en förskola i en mindre stad i södra delen av Sverige, där jag under tre förmiddagar genomförde studien på en småbarnsavdelning (1-3år), dagarna var mellan tisdag och torsdag. Att jag valde just dessa dagar och att befinna mig på förskolan mellan frukost och lunch var för att alla barn under dessa tider förväntades vistas på förskolan under denna tidpunkt. Av tidigare egen erfarenhet kan det vara en fördel att välja en tidpunkt när alla barnen är samlade, då det oftast sker fler aktiviteter och lekar då, både planerade som oplanerade.

GENOMFÖRANDE

Efter att ha gjort mitt urval så var det första steget att kontakta förskolechefen, vilket jag gjorde via mail. I mailet introducerade jag mig själv kortfattat, samt gav en kortfattad förklaring till varför jag kontaktade förskolechefen och bifogade ett missiv (se bilaga). Jag skickade ut förfrågan till många olika förskolor. Några fick jag inte svar av, vissa fick jag ett kanske av för att senare få ett nej, medan vissa gav ett nej direkt. Anledningarna till att inte få komma ut till förskolorna var oftast att tiden på förskolorna inte riktigt fanns, då det var mycket annat inplanerat redan i deras verksamhet som skulle krockat med att en student kom ut och genomförde examensarbetet hos dem. Men till slut var det en förskolechef som sa att där fanns möjlighet att kontakta två ställen hon hade ansvar för och gav mig då kontaktuppgifter. Jag kontaktade båda ställena, men fick enbart tag på det ena stället.

Studien genomfördes under tre förmiddagar på den förskolan jag fick kontakt med, där var jag med från frukost klockan åtta fram till lunch vid klockan elva. Under denna tid förde jag anteckningar under den tid de hade olika aktiviteter i inomhusmiljön, så från frukost fram till dem hade fruktstund klockan cirka kvart över tio. Att jag valde just inomhusmiljön var på grund av att de spenderade större delarna av min studie i denna miljö och därför uppstod fler aktiviteter och lekar. Anteckningar fördes under frukost, fruktstund samt under den fria leken däremellan. Efter var förmiddag renskrev jag anteckningarna så fort som möjligt, när studien var genomförd och alla anteckningar renskrivna så börjades själva analysarbetet av datamaterialet. Hur jag valde att analysera datamaterialet kommer jag förklara mer utförligt i dataanalysmetoden. Som nämnt i metodvalet så användes det ostrukturerade observationer, vilket innebar att jag inte konstruerade situationerna och försökte inte påverka det som skedde i verksamheten. Kylén (2004) skriver att en ostrukturerad observation innebär att där är väldigt lite styrning från forskaren och att det man ser, som anses vara av relevans, ska dokumenteras.

Detta kan man göra genom att forskaren antingen skriver ner det hen ser eller spelar in det för att renskriva det i efterhand. Där jag valde att skriva det som jag såg, och tog inte stöd i några andra verktyg för att samla in materialet. Att just föra bra fältanteckningar kan vara en stor utmaning. I en mer praktisk bemärkelse går det att se det som att det finns två alternativa strategier, vilka är att forskaren antecknar det mest iögonfallande eller gör så fullständiga anteckningar som möjligt. Mer utförligt beskrivet kan det ses som att i den första situationen kan tänka sig att det som antecknas är det så kallat "viktiga händelserna", medan i den sistnämnda också innefattar information om deltagarna, vad som händer samt detaljer från fältet. (Tjora, 2011). Jag faller mer in i första kategorin att jag antecknar det mest iögonfallande, där jag skrev kortare stycken och stödord. Dock så var det ändå så pass fylligt att när jag väl skulle renskriva det, så hade jag en tydlig bild av själva händelsen.

DATAANALYSMETOD

I analysen av det insamlade materialet har jag tagit i hänseende vikten av att renskriva så fort som möjligt efter att observationen har gjorts, då jag har allting mer färskt i minnet. Målet för det material man har samlat in är att man ska finna svaret på frågan man ställt utifrån det material man samlat in. Samt vikten av att reducera och sortera sitt datamaterial man har samlat in för att just kunna se vad datamaterialet visar på (Arhne & Svensson, 2011). I min studie har det inneburit att jag försökt reducera och sortera i mitt material, så efter att ha samlat in datamaterial läste jag först igenom materialet ett antal gånger innan jag började reducera och sortera vad som kunde anses som relevant för studiens syfte. Detta gjorde jag genom att det som ansågs vara relevant blev färglagt, medan det som jag ansåg var irrelevant inte färglades. De delar i observationerna som var under samma tema fick samma färg. Tankar uppstod om möjliga genusmönster, och jag började anteckna ner preliminära teman. Mitt första och tidiga tema var pedagogers synliggörande och osynliggörande av flickor och pojkar. Därefter uppstod nya tankar och funderingar, bland annat att utforska i vilka situationer som pojkar respektive flickor blev synliggjorda kontra inte synliggjorda i de olika sammanhangen. Då dök nya teman upp, bland annat samtalssituationer, att göra barnen aktiva, olika strategier för tillsägningar etc. Dessa teman var något som jag också tog upp och belyste i resultatet samt kortfattat analyserade var för sig efter vart avsnitt.

FORSKNINGSETISKA STÄLLNINGSTAGANDEN

I min uppsats utgick jag från de forskningsetiska principerna som finns. Där förskolechefen och pedagogerna fick ett missiv där dessa kortfattat förklaras (se bilagor). Medan föräldrarna fick muntlig information, och ge ett muntligt godkännande för att deras barn deltog. De berörda personerna blev informerade om uppsatsens syfte – *informationskravet*. Samt att de blev informerade om att deltagandet var frivilligt och att de när som helst kunde

avbryta deltagandet – *samtyckeskravet*. Men också att alla uppgifter om de som deltagit i undersökningen ges största möjliga konfidentialitet, vilket innebar att personuppgifterna förvaras på ett sätt så att inte obehöriga kan ta del av dem – *Konfidentialtetskravet*. Men även att alla insamlade uppgifter om enskilda personer endast användes för forskningsändamål – *nyttjandekravet* (Vetenskapsrådet, 2011). Just att utlova konfidentialitet är något som inte är helt enkelt, och något som är svårare att uppfylla än vad man tror (Bell, 2000). Men i min uppsats så har alla deltagares och förskolans namn ändrats till något påhittat, samt att jag enbart valt att skriva att studien genomfördes i en stad i södra Sverige. I en vetenskaplig uppsats, även i ett examensarbete, får inga personuppgifter röjas, med det räknas alla uppgifter som kan spåras till en viss person. Alltså allt från namn på personen, till namn på förskolan men även sådant som specifika kännetecken som att man undersökt en förskola med en viss pedagogisk profil (Löfdahl, 2014). Detta är något som kan utmana konfidentialiteten, och därför har jag i mitt arbete försökt att ta med detta. Detta genom att jag övervägde hur beskrivningen av förskolan och de personerna i studien framstod, där jag försökte hålla en neutral ton, för att minimera risken att en utomstående ska kunna lista ut vem som deltagit i denna studie.

METODDISKUSSION

I denna metoddiskussion kommer jag problematisera genomförandet av studien, samt ställa det mot hur det skulle kunnat vara om jag genomfört studien på annat vis. Alltså diskutera för- och nackdelar med genomförandet av studien.

Som tidigare förklarat så genomfördes studien på en avdelning där jag fick möjligheten att följa ett arbetslag under tre förmiddagar, där dokumentationen genomfördes med papper och penna. Att vara ute en sådan kort period kan anses en aning smalt och risken finns såklart att materialet skulle blivit för tunt för att kunna analyseras. Dock så gjorde jag bedömningen att det insamlade materialet ändå var tillräcklig. Av förskolechefen hade jag fått möjligheten att komma ut till två olika förskolor, men jag fick endast svar från det ena stället. Om jag skulle fått möjligheten att komma ut till båda ställena skulle jag säkerligen fått ett ännu bredare material att analysera och skulle säkert påverkat resultatet på något vis. Allt från att man kanske skulle sett andra genusmönster, eller att man skulle fått mer material att stå på för de genusmönster som jag funnit genom denna studie. Att få vara ute på förskolan en längre tid än vad jag var skulle säkerligen också kunnat stödja studien på så vis att man skulle kunnat än mer djupgående studerat pedagogernas förhållningssätt, och på så vis stärka de genusmönster jag fann. Men som nämnt så fann jag materialet som tillräckligt för att kunna analysera, då det i materialet fanns det tydliga genusmönster och jag upplevde att jag kunde argumentera för min sak. Faktorer som spelade in att jag valde att använda mig av papper och penna var också beroende på att det är en teknik som jag känner att jag har behärskat, då jag under tidigare arbeten använt liknande sätt

att observera och kände att det därför kom sig naturligt, samt aspekten av att jag lättare kunde smälta in i miljön om där inte var flera extra saker som kunde skapa fokus på min närvaro, och kanske påverka att något barn eller vuxen kände sig obekvämt.

Att bara använda sig av papper och penna gör så att där finns andra aspekter som riskeras att försvinna. Det kan vara sådant som tonfall, rörelser, mimik och gester. Detta var något som jag försökte ta med mig i mina anteckningar när jag var på plats. Med att exempelvis skriva som stödord att pedagogen böjde sig ner bredvid barnet, eller att pedagogen lätt tog tag i barnets arm vid tillsägning. Men om jag skulle använt mig av ett annat sätt att dokumentera, exempelvis med videoinspelning så skulle jag på ett annat sätt kunnat få med sådant som kroppsspråket. Med videoinspelning skulle jag kunnat gå tillbaka till olika delar och tittat på sekvensen flertalet gånger, på så vis få en annan och djupare analys av kroppsspråket. Ifall jag skulle använt en diktafon skulle jag kunnat prioritera mina anteckningar på ett annat sätt, då diktafonen tar med det verbala samt tonfall. Då skulle jag med papper och penna enbart bara kunnat fokusera på kroppsspråk och beskrivning av händelsen. Så med stöd av annan teknik skulle man kunnat dokumentera på ett annat vis och som skulle påverkat mina observationer i en annan riktning, och säkerligen tillfört en annan bild till resultat och diskussion.

Att låta förskolechefen välja förskolan där man ska utföra sin studie, då risken finns att förskolechefen väljer ut en förskola eller en avdelning som är väl anpassad till mitt syfte. Det hade varit en fördel att få själv få välja ut förskolan man vill observera, eftersom att man på så vis kan känna sig säkrare på urvalet inte är manipulerat, alltså att förskolechefen inte kan välja ut vissa personer som endast stärker en positiv bild av verksamheten. Dock är inte detta alltid möjligt (Arhne & Svensson, 2011). Dock hade jag en fördel i att jag ändå aktivt kunde kolla upp olika förskolor på egen hand före, att ändå kunna välja aspekter som kunde vara av intresse för studien.

Sammanfattningsvis så upplever jag att det datamaterial som samlats in är tillräckligt för att det ska gå att analysera och diskutera kring, såklart finns där aspekter som skulle kunnat påverka arbetet och kanske utveckla det några steg till. Men i stort så upplevs arbetet ändå som fylligt.

RESULTAT

Av intresse för denna studie var pedagogers förhållningssätt till de yngsta barnen, det vill säga barn 1-3 år, med särskilt intresse om och i så fall hur genusmönster framkom. När jag diskuterar yngre och äldre barn i kommande resultat och diskussion, så menas äldre barn som 3-åringar medan yngre barn är 1-2 åringar. För detta har jag genomfört och analyserat observationer på en förskola, där materialet visar hur pedagogerna i deras förhållningssätt till barnen synliggjorde dem på olika vis beroende på sammanhang samt beroende på olika genusaspekter. Det mer övergripande temat för resultatet är hur pedagoger synliggör barnen beroende på olika genusmönster, men sedan tillkommer några underkategorier som jag kommer gå in närmre på nedan.

PEDAGOGERNAS SÄTT ATT SYNLIGGÖRA BARN UTIFRÅN OLIKA GENUSMÖNSTER

Som ovan nämnt var syftet med studien att undersöka om och i så fall hur genusmönster framkom i pedagogernas förhållningssätt, och det som blev tydligt genom observationerna var hur barnen på olika sätt blev synliggjorda i verksamheten. Här nedan redovisas de olika teman som jag funnit i analysen av datamaterialet, där jag efter varje tema kommer göra en sammanfattning av det som analyserats ur observationerna.

HUR PEDAGOGERNAS SAMTAL MED BARN PÅVERKAS AV KÖN OCH ÅLDER

Det som framkom under observationerna var hur pedagogerna synliggjorde barnen genom olika former av samtal, där de äldre barnen oftare blev synliggjorda än vad de yngre barnen blev. När barnen satt och åt frukost, under första dagen så synliggjorde pedagogen en av de äldre flickornas samtal:

Där var en annan flicka som satt vid bordet som nästan inte blev bekräftad något, mer än kortare svar när hon vid två tillfällen under frukosten ställde en fråga och bad om hjälp. Medan den yngsta flickan vid bordet endast blev tilltalad när det var frågor om hon ville ha något mer att äta eller om hon var i behov av hjälp på något, eller frågor om vad hon pekade på. Så var endast med de två äldsta barnen som där pågick ett aktivt samtal, där fokuset främst handlade om en flickas upplevelse.⁴

⁴ Utdrag från observationsmaterial, frukost, 2016-04-12

Under denna sekvens blev det tydligt att pedagogen hade valt att rikta sitt samtal mot två av flickorna. Där hon uppmuntrade en flicka till att berätta om hennes upplevelser för en annan flicka. Det blev tydligt att samtalen oftast riktades mot flickorna, för även dagen därpå när jag kom lagom till frukost så initierade pedagogerna olika samtal med en av de äldre flickorna vid borden:

[..] Vid det ena bordet så påbörjas ett samtal mellan en av pedagogerna och en flicka. Pedagogen undrar vad flickan vill leka och får till svar att hon vill bygga slott. Kort därpå lyfter samma pedagog upp att de fått in nya skor till förskolan, och att de kanske kunde leka skoaffär senare och påbörjade därefter sjunga en "köpa skor"-visa. Vid det andra bordet så pågår det ett samtal om vad som hände på sagovilan dagen innan, där pedagogen frågar och pratar med de två äldsta flickorna.⁵

Varken de yngre flickorna eller pojkarna blir över huvud taget inbjudna till sådana här samtal vid frukoststunderna, utan det blir mest kortare svar, eller att de hjälper dessa barn med exempelvis att få en ny macka. Fokuset hamnade mer på de äldre barnen och uppmana dem till samtal, på detta vis blir de yngsta barnen rätt osynliggjorda i samtalen. Men samtalen visar också på hur pedagogerna styr samtalen mot det de tycker är det som bör fokuseras på, pedagogerna hittar strategier för att visa vad som tillhör samtalet. Pedagogerna kan göra detta genom att inte besvara barnet som säger något som inte tillhör samtalet, utan istället ställer en följdfråga till barnet som har igång det samtal som pedagogen initierat.

När pedagogerna samtalar med de barn som än inte har språket så handlar det mycket om att de istället förtydligar olika saker:

En liten pojke tar fram en massa köksgrejer, pedagogen kommer fram och hukar sig bredvid honom och frågar "dukar du?" som svar gör pojken olika former av ljud. Pedagogen pekar på tallriken och säger "tallrik".⁶

I samtalen med de yngre barnen blir dialogerna inte många samt ofta korta, de innehöll oftast enklare frågor och mycket förtydliganden. Under många situationer märkte jag att de också blev osynliggjorda, som i samtalen vid frukostborden, fastän barnen är där så tilltalas de sällan. När de väl synliggörs så är det när de är i behov av hjälp från pedagogen. Exempelvis för att få en ny macka:

Där var en annan flicka som satt vid bordet som nästan inte blev uppmärksammas något, mer än kortare svar när hon vid

⁵ Utdrag från observationsmaterial, frukost, 2014-04-13

⁶ Utdrag från observationsmaterial, fri lek, 2016-04-14

två tillfällen under frukosten ställde en fråga och bad om hjälp. Medan den yngsta flickan vid bordet endast blev tilltalad när det var frågor om hon ville ha något mer att äta eller om hon var i behov av hjälp på något, eller frågor om vad hon pekade på. Så var endast med de två äldsta barnen som där pågick ett aktivt samtal, där fokuset främst handlade om en flickas upplevelse.⁷

Den här sekvensen är hämtad ur samma observation som den från samtalet med de äldre flickorna. Under denna situation blir flickan inte alls synliggjord, förutom när hon med ljud eller genom att peka på mackan försökte få pedagogens uppmärksamhet när hon ville ha en macka. Detsamma gällde pojkarna så synliggjordes de inte mycket, då de under observationerna vid frukost knappt blev tilltalade eller direkt sedda.

SAMMANFATTNING

Analysen av observationerna visar på att pedagogerna valde att synliggöra vissa samtal, men att pedagogerna också med olika strategier styrde samtalen. Detta gjorde pedagogerna genom att aktivt ställa frågor till barnet de ville skulle berätta om något, medan om ett annat barn valde att flika in med att berätta om något helt annat gavs inte detta barn någon uppmärksamhet. Istället valde pedagogen att ställa frågor till barnet de ville skulle prata, för att få barnet att fortsätta att berätta om det de hade påbörjat prata om. Men pedagogerna visade också med kroppen att de ville att barnet skulle fortsätta prata, ofta genom att fokusera blicken mot barnen men också genom att luta kroppen mot de barn de ville skulle prata. Sammanfattningsvis synliggjorde pedagogerna både språkligt och kroppsligt vad de ville synliggöra, men på så vis också vad som osynliggjordes.

MOT VEM STYRS PEDAGOGERNAS BLICK I LEKEN

Det framkom också i analysen att pedagogerna bemötte barnen på olika sätt i leken. Det blev tydligt i bland annat hur de synliggjorde barnens lek samt uppmuntrade barnen till att delta i lekar. Ett exempel är när barnen är inne i stora salen tillsammans med pedagogerna, och där de nya skorna varit ett återkommande samtal under dagen:

Vid ett senare tillfälle i samma rum är där en pedagog som försöker fånga en pojkes intresse för de nya skorna, "*kolla de nya skorna vi fått*" säger pedagogen till en av pojkarna som går förbi. Detta är dock något som inte fångar hans intresse, däremot

⁷ Utdrag från observationsmaterial, frukost, 2014-04-13

kommer där fram en flicka som börjar testa dem. Detta blir inte bekräftat av pedagogen, utan hon fortsätter med att fokusera på pojken som väljer att utforska ambulansbilen. De pratar om hur man kan se att det är en ambulansbil, om att där inte är en gubbe i bilen och om att dörren på ena sidan inte fungerar. De fortsätter utforska andra bilar, och de utforskar även motorcykeln en annan pojke håller i.⁸

Här blir det tydligt hur pedagogen försöker fånga upp en pojke i en lek kring skorna. Men när en flicka istället visar intresse för skorna så uppmärksammas detta inte av pedagogen, utan förblir osynligt. Pedagogen är istället fullt fokuserad på vad pojken gör. Samma pedagog märker att en pojke, under samma observation, planlöst gått runt i rummet ett tag:

[..] försöker dock fånga upp pojken som inte verkar falla in i någon lek, utan mest går själv, genom att uppmärksamma att han har en bok i handen och att den kanske handlade om spindlar⁹. Detta fångade inte hans intresse, och pojken valde att gå vidare därifrån utan att lägga större intresse i vad pedagogen sagt.⁹

Med olika strategier så försöker pedagogerna att fånga barnens intresse, främst här pojkarnas intresse för olika lekar. Det är inte alltid de lyckas, men man märker att de i flera fall i alla fall försöker hitta vägar för att fånga pojkarnas intresse. Vid ett annat tillfälle var det en pojke som strosade rundor i rummet som en pedagog försökte fånga upp:

Samtidigt som en av pedagogerna håller på med skorna tillsammans med några barn, så sitter en pedagog och läser bok tillsammans med en flicka. Men hon försöker även få med sig en pojke, men denna pojke verkar inte intresserad så går vidare med att leka med en boll istället och detta var något som en annan pojke också intresserade sig för.¹⁰

Pedagogerna verkade väldigt mån om att försöka engagera pojkarna i någon form av lek eller aktivitet. I situationer när flickorna inte deltog i en lek eller aktivitet så blev detta ofta inte alls synliggjort av pedagogerna, utan fokus hamnade istället på pojkarna:

Den ena pedagogen sitter på golvet vid bordet de har mitt i rummet, hon märker att en av pojkarna har en leksak, som

⁸ Utdrag från observationsmaterial, fria leken, 2016-04-13

⁹ Utdrag från observationsmaterial, fria leken, 2016-04-13

¹⁰ Utdrag från observationsmaterial, fria leken, 2016-04-14

bland annat vibrerar. Han sätter den mot bordet, och det börjar låta en massa. Då tar denna pedagog fram en burk gjord i metall, och frågar honom: "hur låter det om man lägger grejen här i?" och pojken lägger i den. De pratar en liten stund om skillnader i ljudet. En flicka sitter precis intill mig vid deras leksakskök, och håller på med leksakstelefonen (bakom pedagogen som pratar med pojken om leksaken), hon gör inte mycket väsen av sig och blir inte under hela vistelsen i rummet uppmärksammas av pedagogerna, vid senare tillfälle sitter hon på bordet mitt i rummet och verkar inte intressera sig för något eller vara intresserad av att starta upp en aktivitet.¹¹

I detta rum sitter två pedagoger, där en just för tillfället är aktiv med vad pojken gör med leksaken. Där sitter en flicka bredvid denna pedagog och hon leker med en leksakstelefon, denna flicka avslutar efter en stund denna lek och verkar inte direkt göra något försök att komma in i en ny lek. Denna flicka samt en annan flicka, som leker att hon gör mat, blir inte en enda gång uppmärksammade för vad de gör. Dock när en av flickorna medvetet söker pedagogens kontakt så reagerar pedagogen:

Flickan börjar nu gå runt i rummet, tar tag i metallådan som den andra pedagogen hade använt innan, visar upp för pedagogen hon varit hos, och pedagogen frågar vad som är i den. Flickan säger något ohörbart och pedagogen frågar "bullar?". En annan flicka säger att hon kan fixa mjölk och hela situationen utvecklas till en fika.¹²

Så genom att aktivt söka kontakten verkar det som om flickan lyckas fånga pedagogens uppmärksamhet och därför initiera till en lek. Men om de inte aktivt själva söker kontakten med pedagogerna, blir de inte i samma utsträckning sedda av pedagogerna som pojkarna blir. Under samma observation är där en flicka som lyckas få pedagogens uppmärksamhet genom att just aktivt söka pedagogens kontakt:

En flicka har vid två tillfällen gått ut och kollat med kokerskan om de kan få göra en koja där ute, då det inte gick att göra tidigare på morgonen på grund av att det inte var undanstädad efter frukost. Efter att ha kommit tillbaka den andra gången så säger hon till pedagogen att det nu går att göra en koja där ute, så då börjar alla barn att lämna rummet, förutom en pojke som fortfarande är intresserad av leksaken.¹³

¹¹ Utdrag från observationsmaterial, fria leken, 2016-04-14

¹² Utdrag från observationsmaterial, fria leken, 2016-04-14

¹³ Utdrag från observationsmaterial, fria leken, 2016-04-14

Flickan söker här kontakt med pedagogen för att få bekräftelse om att det är okej att påbörja en viss lek och att få med pedagogen ut till köket där leken ska genomföras. Här visas det att barnen får olika sorters uppmärksamhet och att pojkarna inte i lika stor utsträckning behöver söka kontakten hos pedagogerna för att få deras uppmärksamhet i leken. Även om flickorna såklart också fick uppmärksamhet utan att i varje läge behöva söka den, så var det i betydligt mindre utsträckning än för pojkarna, och att det krävdes att de mer aktivt sökte kontakten.

Det blev tydligt att pedagogerna försökte göra pojkarna aktiva i olika lekar. I kommande observation så blev det också tydligt att pedagogerna lät flickan mer vara och ha mer en närhet till henne, detta kan förstås ha en påverkan i att hon nyligen var inskolad. Dock fanns där ett mönster av att flickorna oftare sökte närhet och fick den, både genom att vilja sitta i knä, eller allmänt sitta nära pedagogerna. I kommande observation så blir det tydligt hur pedagogerna väljer att förhålla sig till två jämnåriga barn, en flicka och en pojke:

Pedagogen som inte har fokus på inskolade barnet försöker fånga pojkens intresse för en boll, han verkar intresserad till en början men tappar fort intresset. Samtidigt frågar den andra pedagogen det inskolade barnet vad hon gillat att göra, även om flickan än inte har språket. Flickan sitter i pedagogens knä, tittar lite disträ på legobitarna hon har framför sig men leker inte direkt med det. Pojken springer runt i rummet, och springer över kanten på den låga soffan de har och ramlar. Det ser nästan ut som han försöker simma innan han lyckas komma upp, ena pedagogen frågar "försöker du simma?" gör rörelsen, och barnet härmar. Pedagogerna som är med det inskolade barnet försöker också locka pojken, med att försöker få honom att vara med i det den inskolade flickan håller på med, vilket är att bygga med klossar. Detta fastnar han vid, dock så går han lite åt sidan och börja bygga längst fönstret som visar in till nästa rum.¹⁴

Här låter pedagogen flickan sitta i lugn och ro i knäet och ställde enbart en fråga, men försökte inte aktivt få in henne i en lek eller aktivitet. Dock försökte pedagogerna att fånga pojkens intresse och få honom till att delta i en lek. Vad som också framkom var hur pedagogerna oftare bekräftade vad pojkarna gjorde, genom att med ord synliggöra vad pojkarna gjorde. Men om flickorna påbörjade samma aktivitet så var detta något som osynliggjordes:

¹⁴ Utdrag från observationsmaterial, fria leken 2016 04-13

När frukosten väl var över försvinner barnen in i de olika rummen som finns på förskolan och pedagogerna fördelar ut sig bland barnen. Återigen så kommer skorna upp på tal, då samma pedagog som pratat om skorna vid matsalsbordet försöker samla barnen som var runt omkring. Pedagogerna försöker här fånga pojkarnas intresse för skorna, en pojke går förbi och pedagogerna säger då: "*Nils, har du sett de nya skorna?*". Dock visar sig pojken inte alls intresserad. Dock var där en pojke som ville testa skorna, så han sätter sig ner för att testa ett par skor, vilket pedagogerna bekräftar med ord "*oh titta, Alfons testar en av de nya skorna*", pojken vandrar därefter vidare i rummet med de nya skorna på sig. En flicka kommer fram för att testa skorna och går därefter fram och tillbaka i rummet, och testat vartenda par skor på samma vis. Detta uppmärksammas inte av pedagogerna.¹⁵

I denna situation försökte pedagogerna inte aktivt få med flickorna i leken omkring skorna. Trots att både flickor och pojkar befann sig i rummet och att båda könen visade intresse för skorna, så blev enbart pojkarna uppmuntrade till att leka med skorna samt bekräftade när de väl testade dem. Så på detta vis väljer pedagogerna vad som synliggörs och bekräftas i verksamheten, trots att båda könen verkar visa intresse för en och samma leksak eller lek.

Att just bekräfta pojkarna i de aktiviteter de ville delta i visades i andra situationer med:

En pojke vill vara med och leka med leran, så han sätter sig vid bordet där pedagogerna tillsammans med några andra barn håller på med leran. Han blir bekräftad av pedagogerna genom att säga "*så Alfons vill också vara med!*". Pedagogerna behöver efter någon minut gå på toa, så hon får lämna bordet och får då sällskap av en flicka, då blir pojken lämnad kvar vid bordet, men bestämmer sig snabbt för att lämna bordet och gå vidare till en annan lek.¹⁶

Så när pojken väljer att delta i leken så blir han synliggjord och bekräftad av pedagogerna. Flickorna blev inte synliggjorda och bekräftade på detta vis, utan som tidigare nämnt blev det i många sammanhang osynliggjorda i det de gjorde.

¹⁵ Utdrag från observationsmaterial, fria leken, 2016-04-13

¹⁶ Utdrag från observationsmaterial, fria leken, 2016-04-14

SAMMANFATTNING

Analysen av observationerna visade på att pedagogernas blick ofta styrdes mot pojkarnas varande och görande i leken, vilket också ledde till att flickorna blev osynliggjorda i många sammanhang. Även om flickorna och pojkarna deltog i samma lek, var det oftast pojkarna som blev synliggjorda genom verbal och fysisk bekräftelse. Detta visade sig genom att pedagogerna ställde fler frågor, försökte utmana och stödjade pojkarna med ord. Men även att pedagogerna oftare förde blicken mot var pojkarna gjorde samt stöttade pojkarna i deras lek, om det var något som de inte klarade av så hjälpte pedagogerna dem.

PEDAGOGERNAS STRATEGIER FÖR TILLSÄGNING MOT FLICKOR OCH POJKAR

Det visade sig att pedagogerna valde att förhålla sig på olika sätt till vad de ansåg som oönskat beteende gentemot flickorna och pojkarna. I bemötandet av pojkarna var det oftare att pedagogerna försökte avleda oönskat beteende, genom att komma med förslag på nya aktiviteter. Medan med flickorna så var det mer en direkt tillsägning:

Två av barnen hade påbörjat en "jaga"-lek, där de sprang mellan köket och lägenhetsrummet, där de på vägen passerade storarummet, där större delen av barnen och pedagogerna befann sig. Till en början verkade det som om pedagogerna lät aktiviteten pågå, men efter en stund så gick en av pedagogerna efter dem in i lägenhetsrummet. Där hon fångade flickans uppmärksamhet genom att lätt ta tag i hennes arm och sa att detta var en aktivitet som de fick sluta med denna aktivitet, genom att förklara för flickan att detta inte var okej att springa rundor i rummet¹⁷

Här fångade pedagogen flickans uppmärksamhet och gav flickan en mer direkt tillrättavisning om att detta var en lek som inte helt funkade. Där de mer kroppsligt och med ord visade på att det inte var okej och var ett oönskat beteende. Pedagogerna verkade inte visa på att ha overseende för beteendet, och var väldigt tydliga mot flickorna att de allt fick sluta med det de gjorde. Medan när två pojkar lekte jaga-leken dagen därpå uppstod denna situation:

De tre pojkarna springer rundor i rummet och jagar varandra, ingen av pedagogerna reagerar (de hade reagerat med tillsägning under dagen innan, när en flicka och pojke jagade varandra genom rummen, då gett flickan en tillsägelse om att

¹⁷ Utdrag från observationsmaterial, fria leken, 2016-04-12

inte fortsätta med denna aktivitet). De krockar i pedagogen som stöttar den nyligen inskolade att gå, men inget som denna pedagog reagerar på något vis. När de börjar springa runt bordet där några andra barn och en pedagog satt och höll på med lera så försöker pedagogen istället avleda en av pojkarna med att göra honom intresserad av vad de gör med leran, vilket leder till att pojken sätter sig ner och leker med leran.¹⁸

Det verkade som om att pedagogen i detta fall hade ett överseende med pojkarnas beteende, trots att det kom i konflikt med vad pedagogen höll på med tillsammans med den nyligen inskolade flickan. Men när pojkarna började springa runt bordet där en pedagog tillsammans flera andra barn håller på att baka, så försökte pedagogen i detta fall att avleda pojkarnas lek. Dock försökte pedagogerna sig på olika strategier för att avleda oönskat beteende, och vid ett tillfälle försökte sig en vikarie på en mer direkt markering på att en pojke skulle sluta med ett oönskat beteende:

Efter en liten stund så kommer där fram en pojke som slår till mot flickan som sitter i pedagogens knä, pedagogen tar tag i pojkens hand och säger "*ajajaj, inte slå på Elsa*" och släpper taget och låter honom gå vidare.¹⁹

Här är pedagogen väldigt tydlig med att detta beteende inte var okej, att detta krävde en mer direkt tillsägning än att försöka avleda det oönskade beteendet. Dock släppte pedagogen iväg pojken väldigt snabbt, utan någon förklaring till varför pojken inte fick göra som han gjorde. En annan strategi som pedagogen också hade var att istället för att avleda beteendet, så gav de ett förslag på alternativa lösningar för att nå ett önskat beteende. Men på något vis tillmötesgå pojken att få leka den lek han vill:

Lite senare så kommer en flicka och pojke ut ur lägenhetsrummet in i storarummet, pojken har med sig massagegrejen och den surrar på rätt bra i rummet. Han sätter ner den på bordet så att det börjar surra än mer. Pedagogen går fram till honom, håller honom lätt i armen och säger: "*Kan jag bed dig om en tjänst, att leka med i det rummet?*" och pekar mot lägenhetsrummet (vilket var rummet han kom från med leksaken). Pojken väljer att stänga av den och lägga den på bordet. Pedagogen: "*Ah, du har stängt av den. Vad bra!*" och lämnar pojken och går tillbaka till flickorna för att fortsätta läsa.

20

¹⁸ Utdrag från observationsmaterial, den fria leken, 2016-04-13

¹⁹ Utdrag från observationsmaterial, den fria leken, 2016-04-14

²⁰ Utdrag från observationsmaterial, den fria leken, 2016-04-14

Dock får detta effekten att pojken stängde av massageleksaker och lade ifrån sig den, alltså blir leken i detta fall avbruten. Så pedagogerna visade på olika strategier för hur de bemötte barnens önskade beteende. Där flickorna mer blir direkt tillsagda att sluta med ett oönskat beteende, fastän de höll på med en likartad lek som pojkarna, som blir bemötta med en annan strategi. Pojkarna blir mer avledda från det önskade beteendet, dock så bemöts pojkar också av direkta tillsägningar, som i fallet när pojken slår till mot en av flickorna.

SAMMANFATTNING

Analysen av observationerna visar på att pedagogerna använde sig av olika strategier i bemötandet av flickorna och pojkarna när det kom till tillsägningar. Det var vanligare att flickorna fick mer direkta tillsägningar, vilket innebär att pedagogerna visade på kroppsligt och med ord att det flickorna gjorde inte var okej. Medan med pojkarna så använde sig pedagogerna lite av varierande sätt att försöka avledda pojkarna från att göra något som ansågs som oönskat. Dock fanns där situationer även för pojkar som krävde mer direkta tillsägningar, men som inte ledde till någon diskussion kring det. I situationer om pojkarna hade slagit något annat barn, var pedagogerna tydliga med att detta inte var okej.

DISKUSSION

Denna uppsats syftar till att utforska pedagogernas förhållningssätt till de yngsta barnen, med specifikt fokus på om där framträder några genusmönster. I detta kapitel kommer en diskussion kring resultatet av undersökningen i förhållande till forskning, som tidigare belysts i uppsatsen, och hur det står i förhållande till syftet att behandlas. Jag kommer därefter avsluta med en sammanfattning, egna reflektioner samt förslag på vidare forskning.

RESULTATDISKUSSION

Det som kommer lyftas fram här är de genusmönster som setts som mest framträdande i analysen av datamaterialet. Detta är hur pedagogernas blick styrs olika mycket mot flickorna och pojkarna om det är ett lek- eller samtalsammanhang, samt hur de allra yngsta barnen osynliggjordes i verksamheten. Dessa två kommer jag dela upp i två underrubriker nedan.

POJKAR OCH FLICKOR GES UTRYMME I OLIKA SAMMANHANG

Det som kommer lyftas upp här och problematiseras är hur pedagogerna i deras bemötande gentemot barnen gav pojkarna och flickorna olika mycket utrymme beroende på sammanhang. I mer samtalspräglade sammanhang fördes pedagogernas blick mer mot flickornas varande och görande, medan i leksekvenser fördes pedagogernas blick mot pojkarna.

I leksituationerna visade pedagogerna på ett förhållningssätt, medvetet eller omedvetet, där de försökte aktivera pojkarna att delta i olika lekar, medan flickorna hamnade mer i skymundan. De integrerade såklart även med flickorna, men de uppmanade inte flickorna i samma utsträckning som pojkarna till olika lekar. Även när flickor och pojkar deltog i samma lek, var det pojkarna som blev bekräftade för vad de gjorde, oftast genom verbal bekräftelse där pedagogen visade att de såg vad pojkarna gjorde. Att pedagogernas fokus oftare hamnade på pojkarnas varande och görande i verksamheten, då leken var det dominerande inslaget i deras verksamhet, gjorde att det kunde uppfattas som att det existerade en maskulin överordnad. Tidigare forskning visar på att det existerar just en maskulin överordnad och norm inom förskolans verksamhet (jämför Odenbring, 2000; Ärlemalm-Hagsér & Pramling Samuelsson, 2009). Som nämnt så fördes

pedagogernas blick mer mot pojkarnas varande och görande och det kunde därav uppfattas som att det existerade en maskulin överordnad. Konsekvensen blev att flickorna oftare blev osynliggjorda, bortsett från de samtalspräglade sammanhangen, där rollerna var omvända. I dessa situationer blev flickorna mer synliggjorda och också mer språkligt utmanade än pojkarna. Hellman (2010) visar på i sin studie att pedagoger enbart svarar på handlingar som gjordes synliga, vilket ofta ledde till att äldre barn, de barn som var aktiva och/eller bröt mot normen som blev synliggjorda i verksamheten. De subjekt som förstås som begripliga och tydliga är oftast de som är tydligt könade, det vill säga att barns handlingar som görs synliga och kategoriseras som antingen "flickiga" eller "pojkgiga" av vuxna. Det som framkom i min studie var att pedagogerna synliggjorde de barn som var mer aktiva, men vilka barn som synliggjordes berodde på vilket sammanhang. I samtalspräglade sammanhang framkom det att flickorna var mer aktiva och också blev synliggjorda av pedagogerna, medan i leksammanhangen var det tvärtom. Inte detsamma som att inte flickorna i leksammanhangen, och pojkarna i samtalspräglade sammanhang, inte försökte ta för sig men det som gjorde att de inte fick lika mycket utrymme lade mycket i hur mycket utrymme pedagogerna gav dem. Att pedagogerna synliggjorde barnen på ett sådant vis kan bero på många olika faktorer. En faktor kan bland annat ligga i vilken förförståelse pedagogen har om kön och detta kan påverka hur de begripliggör barnen i verksamheten. Pedagogerna, i Eidevalds (2009) studie, tror sig bemöta barnen utifrån barnens specifika egenskaper, fastän det egentligen mer grundas i den förförståelse de har av det specifika könet (se även Einarsson & Hultman, 1984; Odenbring, 2010). Men den maskulina överordnaden, som jag tidigare nämnde, kan också påverka vad pedagogerna väljer att synliggöra. Månsson (2000) visar på i sin studie att pojkar blir mer synliggjorda i vuxenledda situationer, och på så vis fick större utrymme, och detta visade sig genom affektfyllda svar, dialoger och ögonkontakt. Leken var det som var den mest dominerande under studien, så på detta vis blev pojkarna mer synliggjorda under större delen av studien. Men som konstaterat så blev de inte lika synliggjorda i samtalssituationer, där det Månssons studie visar på mera överensstämde på hur pedagogerna förhöll sig till flickorna.

Sammanfattningsvis visar studien på att pedagogerna förhåller sig olika till barnen beroende på kön, och detta får en konsekvens att barnen synliggörs olika mycket beroende på sammanhang. Men då leken är den mest dominerande aktiviteten under min studie så är det

oftare pojkarnas varande och görande som får ett större utrymme i verksamheten.

DE ALLRA YNGSTA BARNEN BLIR OSYNLIGGJORDA

Det som kommer lyftas fram här och problematiseras är hur de allra yngsta på småbarnsavdelningen inte blev lika synliggjorda som de lite äldre. Pedagogerna förde oftare blicken mot de barn som tog för sig, vilket oftare var de äldre barnen, som verbalt och genom handling tog plats. Då de äldre barnen synliggjordes av pedagogerna att de fick fler frågor ställda till sig för att utmana dem i samtalen. Att de äldre barnen tog för sig mer kan vara en faktor att de synliggjordes mer än de yngre barnen, och som tidigare nämnts så visar det sig att pedagoger endast svarar på handlingar som gjordes synliga (Hellman, 2010). De yngsta barnen sökte kontakt till pedagogerna och utförde såklart också handlingar, men dessa hamnade ofta i skymundan för det som de äldre barnens varande och görande. De fick inte heller i samma utsträckning, som de äldre barnen, utrymme för dialoger, affektfyllda svar eller ögonkontakt från pedagogerna. Vilket kan bero på att de inte blev lika synliggjorda i olika lek- och samtalspräglade sammanhang. Månsson (2000) visar, som tidigare nämnt, i sin studie att pojkar oftare synliggjordes av pedagogerna i olika lek- och samspelessituationer. I min studie framkom det att det mycket berodde på ålder men också beroende på sammanhang vem som blev synliggjord i detta sammanhang, då de äldre pojkarna och flickorna blev mer synliggjorda än de allra yngsta barnen beroende på vilket sammanhang. Såklart uppstod det dialoger mellan de allra yngsta barnen och pedagogerna, dock så var de inte lika frekvent som med de äldre. Fokuset hamnade då oftast på att bekräfta olika saker de allra yngsta barnen gjorde, eller ställa frågor som om de ville ha något mer att äta.

Dock fanns det en skillnad mellan de yngsta barnen och de äldre barnen, vilket var att de yngre barnen oftare blev bekräftade med närhet än de äldre. I dessa situationer var det som de allra yngsta barnen bekräftades mest, men de blev sällan i samma utsträckning uppmanande till lek, det fördes inte många samtal med dem, samt inte mycket affektfyllda svar och pedagogernas blick fördes sällan till dessa barn. Även om barnen sett i pedagogens knä, så lade inte pedagogen mycket kraft på att uppmärksamma dem, på så vis att de fortfarande inte förde blicken mot barnet som satt i knäet, försökte inte föra så mycket till samtal, alltså väldigt lite bekräftelse på så vis. Vidare visar också Månssons (2000) studie på att pedagogerna hävdar att de utgår från var barns behov, helt oberoende av ålder och kön, och på så sätt

framhåller sin egen verksamhet som jämställd. Men att detta står i kontrast till hur de sedan bemötte barnen i verksamheten. Vilket i min studie också blir ganska tydligt, pedagogerna förhåller sig olika till barnen utifrån kön och ålder. Där det framträder att de allra yngsta barnen i blir osynliggjorda i samtal- och leksammanhang, vilket kan bero på olika faktorer. Som tidigare nämnt kan det bero på att pedagogerna för blicken mot de barn som är mer aktiva (Hellman, 2010), men det kan också bero på det Eidevald (2009) visar på i sin studie, att pedagogerna har en omedvetenhet kring hur det kulturella arv som styr dem. Alltså att det kan ses som felaktigt att utgå från att en människas föreställningar helt skulle hänga samman med ens handlingsmönster. Så en pedagog kan ha en viss föreställning, men å andra sidan handla på ett helt annat sätt. Vilket innebär att även pedagogerna i min studie kan ha vissa föreställningar om barn och deras egna förhållningssätt till dem, något som denna studie inte fördjupat sig i, men å andra sidan handla på ett annat. I denna studie blir det tydligt hur pedagogernas förhållningssätt till barnen leder till att de allra yngsta barnen i de flesta sammanhang, såsom samtalssituationer och leksekvenser, blir osynliggjorda. De blir inte i samma utsträckning uppmuntrade till att ingå i lekar, eller bekräftade för vad de gör, samt att de inte heller blir inbjudna till samtal i samma utsträckning som de äldre.

Sammanfattningsvis kan man se det som att pedagogerna förhåller sig olika till barnen beroende på ålder, då de allra yngsta barnen inte får lika mycket utrymme i verksamheten som de äldre barnen. Hur pedagogerna förhåller sig till barnen styrs av flertalet olika faktorer, som både kan vara medvetna eller omedvetna. Dessa faktorer kan leva sida vid sida i verksamheten och påverkar pedagogerna i deras bemötande och tolkning av barnen. Det kan vara faktorer som kan ses som mer samhällsliga, exempelvis vilken genusordning som existerar i ett samhälle (jämför Wernersson, 2009), men kan också vara lokala förutfattade meningar inom förskolans verksamhet.

SAMMANFATTNING OCH FÖRSLAG PÅ VIDARE FORSKNING

Kortfattat kan man beskriva att denna uppsats har syftat till att utforska pedagogers förhållningssätt till de yngsta barnen, med särskilt fokus på genusmönster i olika samtals- och leksituationer. För att få fram ett resultat började jag uppsatsen med en litteraturgenomgång, däribland Tullgren, Månsson, Hellman, Odenbring, Lynch, Dolk, Eidevald med flera tas upp med sin forskning. Med hjälp av dessa forskare har jag kunnat göra en genomgång av tidigare forskning och vad den visar kring pedagogers förhållningssätt till barn ur ett genusperspektiv.

Vidare i uppsatsen hittas en metoddel som beskriver genomförandet av studien. Här beskrivs och problematiseras också mitt metodval, urval, och dataanalys. Jag har genomfört en studie som inspirerats av en etnografisk studie, som ämnar försöka förstå andras livsvärldar, därför gjorde jag bedömningen att ostrukturerade observationer var det som lämpades bäst för detta.

Utifrån undersökningen och det metodval jag använde mig av landade jag till slut i ett resultat. Detta resultat visar på att pedagogerna i min studie förhåller sig till vissa strategier i bemötandet av barnen som visar på olika sorters genusmönster. Bland annat att i olika leksituationer så förs blicken mer till pojkarna och deras aktiviteter, medan flickorna blir osynliggjorda. Medan i samtalsdiskussioner vid exempelvis frukost är blicken mest fokuserad vid de äldre flickorna.

Till sist kommer jag in på en diskussion, där jag ställer mitt resultat mot litteraturen. Så det som varit mitt syfte lyfts upp för att problematiseras i förhållande till vad resultatet visar på och de kopplingar som finns till tidigare litteratur. Där jag bland annat problematiserar pedagogernas förhållningssätt. Alltså vilka faktorer som påverkar att pedagogerna förhåller sig till barnen på ett visst sätt beroende på ålder och kön. Men också vilka strategier de använder sig av i bemötandet av barnen i olika sammanhang.

Avslutningsvis vill jag ta möjligheten att fundera kring tänkbara saker att forska vidare kring utifrån detta område. Det som skulle varit spännande att utforska mer kring är pedagogers tankar kring genus och deras egna förhållningssätt. Hur exempelvis deras tankegångar går kring hur de påverkar miljön och hur detta i slutändan påverkar barnen.

REFERENSER

- Ahrne, G., & Svensson, P. (2011). *Handbok i kvalitativa metoder*. (1. uppl.) Malmö: Liber.
- Bell, J. (2000). *Introduktion till forskningsmetodik*. (3., [rev.] uppl.) Lund: Studentlitteratur.
- Dolk, K. (2013). *Bångstyriga barn: makt, normer och delaktighet i förskolan*. Diss. Stockholm : Stockholms universitet, 2013. Stockholm.
- Eidevald, C. (2009). *Det finns inga tjejbestämmare: att förstå kön som position i förskolans vardagsrutiner och lek*. Diss.. Jönköping.
- Einarsson, Jan & Hultman, Tor G. (1984). *Godmorgon pojkar och flickor: om språk och kön i skolan*. 1. uppl. Malmö: Liber Förlag
- Gannerud, E. (2009). *Pedagogers syn på några aspekter av genus och jämställdhet i arbetet*. Wernersson, I. (red.) (2009). *Genus i förskola och skola: förändringar i policy, perspektiv och praktik*. Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis.
- Hellman, A. (2010). *Kan Batman vara rosa?: förhandlingar om pojkighet och normalitet på en förskola*. Diss. Göteborg : Göteborgs universitet, 2010.
- Kylén, J. (2004). *Att få svar: intervju, enkät, observation*. (1. uppl.) Stockholm: Bonnier utbildning.
- Lynch, M. (2015). *Guys and dolls: a qualitative study of teachers' views of gendered play in kindergarten*, *Early Child Development and Care*, 185:5, 679-693, DOI: 10.1080/03004430.2014.950260
- Löfdahl, A. (2014). *God forskningssed – regelverk och etiska förhållningssätt*. Löfdahl, A., Hjalmarsson, M. & Franzén, K. (red.) (2014). *Förskollärarens metod och vetenskapsteori*. (1. uppl.) Stockholm: Liber
- Månsson, A. (2000). *Möten som formar: interaktionsmönster på förskola mellan pedagoger och de yngsta barnen i ett genusperspektiv*. Diss. Lund : Univ. Malmö.
- Odenbring, Y. (2010). *Kramar, kategoriseringar och hjälpfröknar: könskonstruktioner i interaktion i förskola, förskoleklass och skolår ett*. Diss. Göteborg: Göteborgs universitet, 2010. Göteborg.
- Roos, C. (2014). Löfdahl, A., Hjalmarsson, M. & Franzén, K. (red.) (2014). *Förskollärarens metod och vetenskapsteori*. (1. uppl.) Stockholm: Liber
- Tallberg Broman, I. (2009). *Mamma, pappa förskolebarn: om förskolan som jämställdhetsprojekt*. Wernersson, I. (red.) (2009). *Genus i förskola och skola: förändringar i policy, perspektiv och praktik*. Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis.
- Tullgren, C. (2003). *Den välreglerade friheten: att konstruera det lekande barnet*. Diss. Lund : Lunds universitet, 2004. Malmö.
- Tjora, A. (2011). *Observationsstudiets sötma och de ibland lömska fältanteckningarna*. Fangen, K. & Sallerberg, A. (red.) (2011). *Många möjliga metoder*. (1. uppl.) Lund: Studentlitteratur.
- Vetenskapsrådet (2011). *God forskningssed*. Stockholm: Vetenskapsrådet.
- Wernersson, I. (2009). *Pedagogerna och jämställdheten*. Wernersson, I. (red.) (2009). *Genus i förskola och skola: förändringar i policy, perspektiv och praktik*. Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis.

Ärlemalm-Hagsér, E., & Pramling-Samuelsson, I. (2009). *Många olika genusmönster existerar samtidigt i förskolan*. Årg. 14 nr. 2 s. 89–109. Institutionen för pedagogik och didaktik, Göteborgs universitet

Bilaga 1: missiv till förskolechef och pedagoger

Hej!

Mitt namn är Johanna Andersson och jag läser nu sista terminen på förskolläraryrket vid Mittuniversitetet. Vilket innebär att jag nu är på väg att skriva min C-uppsats som kommer handla om genusaspekter i förskolan och där mitt fokus kommer vara på pedagogernas förhållningssätt.

Jag kommer genomföra observationer, och kommer då förhålla mig till Vetenskapsrådets etiska förhållningsregler, vilket innebär att deltagandet är frivilligt vilket innebär att deltagarna när som helst får avstå från att bli observerade. Samt så kommer allas deltagande behandlas konfidentiellt och resultatet kommer enbart användas i forskningsändamål och allt material kommer efter att uppsatsen blivit godkänd raderas.

Om ni har några frågor eller funderingar så är ni välkomna att kontakta mig!

Hoppas att få höra från er,
Med vänliga hälsningar

Johanna Andersson

joan1225@student.miun.se

Bilaga 2: Mail till förskolechef

Hejsan!

Mitt namn är Johanna Andersson och jag läser nu min sista termin på förskolläraryrket vid Mittuniversitetet. Så jag är nu igång med min C-uppsats som kommer handla om genusaspekter i förskolan, med fokus på pedagogernas förhållningssätt till barns lek. Jag bifogar en bilaga där det står lite mer om arbetet, men om ni har några frågor och funderingar så är kan ni höra av er till mig!

Skulle det finnas en möjlighet för mig att genomföra min C-uppsats hos er?

Med vänliga hälsningar
Johanna Andersson